

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Факультет української філології, культури і мистецтва

Кафедра української мови
Кафедра української літератури, компаративістики і грінченкознавства
Кафедра психології особистості та соціальних практик
Кафедра освітології та психолого-педагогічних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою

Факультету української філології,
культури і мистецтва

протокол № 3 від 19 березня 2024 р.

Голова вченої ради, декан

Григорій РУСНАК

ПРОГРАМА

КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Галузь знань: 03 Гуманітарні науки
Спеціальність: 035 Філологія
Спеціалізація: 035.01 Українська мова та література
Освітня програма: 035.01.01 Українська мова та література

Київ – 2024

Хоружа Людмила Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії педагогіки

Бровко Олена Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства

Вінтонів Михайло Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови;

Сергєєнкова Оксана Павлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик

Видайчук Тетяна Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови – *гарант освітньої програми «Українська мова та література»*

Програму розглянуто і затверджено на засіданні Вченої ради Факультету української філології, культури і мистецтва, протокол №3 від 19 березня 2024 р.

<p>Затверджено на засіданні кафедри української мови протокол № 2 від « 02» лютого 2024 р. Завідувач кафедри Михайло ВІНТОНІВ</p>	<p>Затверджено на засіданні кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства протокол № 2 від «23» лютого 2024 р. Завідувач кафедри Олена БРОВКО</p>
<p>Затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик протокол № 6 від 20 лютого 2024 р. Завідувач кафедри Оксана СЕРГЄЄНКОВА</p>	<p>Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки протокол № 01 від 08 лютого 2024 р. Завідувач кафедри Людмила ХОРУЖА</p>

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
1. Пояснювальна записка.....	4
2. Методика проведення комплексного іспиту з психології, педагогіки та методики викладання філологічних дисциплін	6
3. Орієнтовні питання для підготовки до тесту	7
Загальна психологія.....	7
Вікова психологія.....	7
Педагогіка.....	8
Методика викладання української мови	12
Методика викладання української літератури.....	14

1. Пояснювальна записка

Метою підсумкової атестації студента є визначення фактичної відповідності його підготовки вимогам освітньої програми та перевірка оволодіння матеріалом начального плану. Підсумкова атестація здійснюється екзаменаційною комісією після завершення навчання. Комісія оцінює рівень науково-теоретичної і практичної підготовки випускників, вирішує питання про здобуття певного освітнього рівня, присвоєння відповідної кваліфікації та видачу документа про вищу освіту.

Програма комплексного кваліфікаційного екзамену (далі – Програма) є нормативним документом Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Українська мова та література» відповідно до затвердженого навчального плану.

Екзамен проводиться за фаховими дисциплінами навчального плану вказаної освітньої програми: «Психологія», «Педагогіка», «Методика викладання філологічних дисциплін». Випускники першого (бакалаврського) рівня складають екзамен у вигляді тестів з дисциплін блоку психолого-педагогічної підготовки. Програма визначає перелік питань, обсяг, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів. Комплексний кваліфікаційний екзамен дозволяє перевірити рівень сформованості загальних і фахових компетентностей, а також програмних результатів навчання студентів відповідно до освітньо-професійної програми:

Загальні компетентності (ЗК)	
ЗК3	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК4	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК5	Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.
ЗК6	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК7	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК8	Здатність працювати в команді та автономно.
ЗК10	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК11	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК12	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
Фахові компетентності (ФК)	
ФК2	Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.
ФК3	Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється).
ФК4	Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.
ФК6	Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову (и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному),

	для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.
ФК8	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.
ФК11	Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.
ФК12	Здатність до організації ділової комунікації.
ФК15	Інтеракційна компетентність передбачає: уміння вести діалог, побудований на реальній або симульованій ситуації та вільно вести розмову з носіями мови; здатність викладати свою думку відповідно до певних типів тексту з дотриманням параметрів комунікативно-стилістичної доцільності та мовної правильності.
ФК16	Літературознавча компетентність передбачає: знання про основні тенденції розвитку і своєрідність мовно-літературного процесу, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, стилів і жанрів української літератури, історії зарубіжної літератури, фольклору. Розуміння основних проблем теорії літератури: література та дійсність, генезис і функція літератури, зміст і форма в літературі, критерій художності, літературний процес, літературний стиль, художній метод в літературі; проблем поетики: образ, ідея, тема, поетичний рід, жанр, композиція, поетична мова, ритм, вірш, фоніка в їх стильовому значенні.
ФК18	Методична і психолого-педагогічна компетенція: знання закономірностей розвитку особистості, формування психічних процесів пам'яті, мислення, уяви, почуттів і психічних основ вивчення мови.
ФК19	Лінгво-прикладна компетенція передбачає: володіння лінгво-дидактичними уміннями, методичними прийомами та організаційними технологіями, необхідними для ефективної роботи в освітніх закладах).
Програмні результати навчання	
ПРН1	Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземною(ими) мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.
ПРН7	Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.
ПРН9	Характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов (и), що вивчаються (ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.
ПРН10	Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.
ПРН14	Використовувати мову (и), що вивчається (ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.
ПРН18	Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.
ПРН19	Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.
ПРН21	Застосовувати теорії й володіти практичними навичками проектування, конструювання, моделювання освітнього процесу, складати різні види планів для організації процесу навчання українською мовою, враховувати психолого-педагогічні основи навчального процесу в школі та специфіку професійної викладацької діяльності.

2. Методика проведення комплексного іспиту з психології, педагогіки та методик викладання філологічних дисциплін

Комплексний іспит з психології, педагогіки та методик навчання проводиться у тестовій формі електронно-цифрового формату в наявній системі електронного навчання Moodle. Доступ до цього ресурсу можливий лише через корпоративний акаунт університету із власного цифрового кабінету студента. Загальна кількість запитань в індивідуально згенерованому варіанті становить 80, по 20 питань з усіх модулів кожної навчальної дисципліни.

Відповіді на питання тесту студент готує на власному обладнаному робочому місці з авторизованим доступом до електронної версії тесту, розміщеному у відповідному ЕНК. Час виконання завдання – дві академічні години. Під час виконання тесту студент працює самостійно, не користується сторонніми джерелами інформації, не контактує з іншими студентами, що працюють над тестовими завданнями.

Кожен студент отримує особистий варіант тесту, який відкритий протягом обмеженого часу та дозволяє тільки одну спробу виконання тесту. Результати тесту розшифровує екзаменаційна комісія після завершення роботи останнього студента. Рейтинг зводиться до цілого числа за математичними правилами заокруглення.

Результати складання іспиту визначаються оцінками за 100-бальною шкалою і оголошуються в день проведення іспиту після оформлення протоколу засідання комісії.

Перевірка і оцінювання тестів

Тести перевіряються автоматично системою тестування відповідно до уведених даних. Екзаменаційна відомість заповнюється даними, згенерованими системою, та завіряється усіма членами екзаменаційної комісії. Результати екзамену оголошуються після заповнення протоколів та відомостей.

Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно-високий рівень знань (виконання), з можливими незначними недоліками (помилками);
B	82-89 балів	Дуже добре-достатньо високий рівень знань (виконання), без суттєвих (грубих) помилок;
C	75-81 балів	Добре-у цілому гарний рівень знань (змістовна робота), з незначною кількістю помилок;
D	69-74 балів	Задовільно-посередній рівень знань (виконання), зі значними недоліками (помилками);
E	60-68 балів	Достатньо-мінімальний можливий допустимий рівень знань (виконання);
F	0-58 балів	Незадовільно.

3. Орієнтовні питання для підготовки до комплексного кваліфікаційного екзамену

ПСИХОЛОГІЯ

Загальна психологія

Специфіка психології як науки, її предмет та завдання. Історія становлення психології як науки. Сучасна система психологічних знань. Психіка, її функції та структура. Методи психології, їх характеристика. Свідомість, її функції, структура та фактори формування. Поняття про пізнання людиною дійсності, його рівні. Відчуття та сприймання як базові пізнавальні процеси. Пам'ять, теорії її функціонування, види та процеси. Мислення, його функції, операції, види та форми. Мовлення, його функції та види. Уява, її види та форми. Увага як стан свідомості, її види та властивості. Феномен неуважності, його детермінація та симптоматика. Емоції та почуття, їх диференціація та види. Форми переживання емоційних станів людиною. Воля та вольова регуляція. Вольові дії та якості особистості. Поняття про індивіда, особистість та індивідуальність, їх диференціація. Структура особистості. Самосвідомість особистості, її функції та структура. Діяльність, її призначення та структура. Темперамент, його характеристики. Характер, його структура та механізми формування. Здібності, їх види, рівні розвитку та механізми формування.

Вікова психологія

Вікова психологія як наукова галузь, її предмет, завдання та структура. Поняття про психічний розвиток людини, його особливості. Фактори та показники психічного розвитку людини. Вікова періодизація психічного розвитку людини. Критерії характеристики вікових періодів. Вікові кризи психічного розвитку, їх

детермінація та симптоматика. Пренатальний розвиток та його вплив на психіку дитини. Психологічна характеристика новонародженого та немовляти. Розвиток психіки дитини в ранньому віці. Психічний розвиток дитини в дошкільному віці. Психологічні особливості молодшого шкільного віку. Психічний розвиток підлітків. Формування особистості в юнацькому віці. Психологія раннього дорослого періоду. Функціонування психіки в середній дорослості. Психологічні особливості людей похилого віку.

Рекомендована література

1. Коханова О.П. Курс з психології: Електронний навчальний курс для студентів. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. – Режим доступу: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21514>
2. Сергєєнкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. – К.: Центр учбової літератури, 2012.
3. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. – К.: Центр учбової літератури, 2012.

ПЕДАГОГІКА

Предмет і завдання педагогіки.

Педагогіка як наука, її становлення і розвиток. Стадії розвитку педагогіки. Предмет і завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки. Джерела розвитку педагогіки. Педагогіка в системі наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками. Структура педагогічної науки.

Основні поняття теми: педагогіка, виховання, навчання, освіта, розвиток, народна педагогіка, етнопедагогіка, предмет педагогіки, національне виховання.

Суть процесу навчання. Функції дидактики.

Сутність і завдання дидактики. Предмет і категорії дидактики. Функції дидактики. Дидактичні системи. Процес навчання: сутність, складники, компоненти, методологічні засади, функції. Типи і види навчання. Навчально-пізнавальна діяльність. Мотивація до навчально-пізнавальної діяльності. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання.

Основні поняття теми: дидактика, категорії, дидактичні системи, навчання, навчальний процес, викладання, учіння, наукова теорія пізнання, рушійні сили навчального процесу, знання, уміння, навички, логіка навчального процесу, структура процесу учіння, сприймання, осмислення, розуміння, узагальнення, мотив навчання, оптимізація, інтенсифікація.

Закономірності навчання. Дидактичні принципи і правила

Закономірності навчання: сутність, структура. Поняття принципу і правила навчання. Структура принципів навчання. Характеристика основних принципів навчання.

Основні поняття теми: закономірність навчання, об'єктивні закономірності, суб'єктивні закономірності, загальні закономірності, конкретні закономірності, принцип навчання (дидактичний принцип), правило.

Методи і засоби навчання

Сутність методів, прийомів і засобів навчання. Класифікація методів навчання. Вибір методів навчання. Засоби навчання.

Основні поняття теми: метод навчання, прийом навчання, засіб навчання.

Форми організації навчання

Види і типи педагогічних систем. Форми організації навчання, їх становлення. Класно-урочна форма навчання в її історичному розвитку. Позаурочні форми навчання. Вимоги до сучасного уроку. Типи уроків, їх структура. Підготовка вчителя до уроку. Педагогічний аналіз уроку. Сучасні форми навчання.

Основні поняття теми: форма організації навчання, система навчання, урок, етапи уроку, види навчальної роботи, позаурочна діяльність.

Зміст освіти

Система освіти в Україні, її структура. Принципи освіти в Україні.

Сутність і завдання змісту освіти. Теорії організації змісту освіти. Способи викладу матеріалу. Пріоритетні напрями державної політики у сфері освіти. Нормативні документи змісту освіти: стандарти, навчальний план, навчальна програма, підручник, посібник. Характеристика, особливості побудови і складання.

Основні поняття теми: система освіти, принципи освіти, теорія формальної освіти, теорія матеріальної освіти, дидактичний утилітаризм, проблемно-комплексна теорія, структуралізм, загальна освіта, політехнічна освіта, професійна освіта, зміст освіти, Державний стандарт, навчальний план, державний компонент, шкільний компонент, навчальна програма, підручник, навчальний посібник, навчальний предмет.

Діагностика та контроль за навчально-пізнавальною діяльністю учнів

Місце і роль діагностики, аналізу й оцінки знань, умінь та навичок учнів у системі навчального процесу. Суть і основні види контролю успішності учнів. Методи контролю ЗУН учнів. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Рейтингова система оцінювання навчальної діяльності учнів. Правила і техніка контролю успішності.

Основні поняття теми: діагностика, оцінка, відмітка, функції аналізу й оцінки; попередній контроль, побіжний контроль, повторний контроль, тематичний контроль, періодичний контроль, підсумковий контроль, комплексний контроль, методи контролю, бальна система, компетенція, рівень компетенції, критерії оцінювання, норми оцінок, оцінювальне судження, рейтингова система.

Сутність процесу виховання.

Процес виховання, його специфіка, компоненти і рушійні сили, мотиви виховання. Етапи процесу виховання. Управління процесом виховання. Самовиховання: суть, умови, етапи, прийоми. Перевиховання: суть, функції, етапи, принципи. Результати процесу виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання.

Основні поняття теми: виховання, процес виховання, об'єктивні чинники, суб'єктивні чинники, свідомість, почуття, навичка, звичка, управління процесом виховання, самовиховання, самопереконавання, самонавіювання, самопідбадьорювання, самозаохочення, самопримус, самоаналіз, перевиховання, виправлення, важковиховувані діти, педагогічно занедбані діти, підлітки-правопорушники, неповнолітні злочинці, вихованість.

Закономірності та принципи виховання

Основні закономірності процесу виховання. Принципи виховання, їх характеристика. Зміст виховання: мета, завдання, змістові компоненти.

Основні поняття теми: закономірності виховання, принципи виховання, цілеспрямованість виховання, зв'язок виховання з життям, єдність свідомості та поведінки у вихованні, виховання в праці, комплексний підхід у вихованні, виховання особистості в колективі, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів, поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього, індивідуальний підхід, принцип системності, послідовності й наступності, єдність педагогічних вимог школи, сім'ї й громадськості, народність, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізація, демократизація, етнізація.

Напрями виховання

Основні напрями виховання. Розумове виховання: завдання, шляхи, засоби, методи; види мислення. Формування наукового світогляду. Моральне виховання: завдання, зміст, шляхи, засоби. Виховання моральної свідомості та громадянської відповідальності, національної гідності та менталітету, дисциплінованості. Патріотичне виховання. Інтернаціональне виховання. Статеве виховання. Екологічне виховання. Правове виховання. Виховання несприйнятливості до наркогенних речовин. Трудове виховання: значення праці в житті людини. Завдання, принципи, шляхи, засоби, методи трудового виховання. Зв'язок трудового виховання з політехнічною освітою й економічним вихованням. Професійна орієнтація молоді. Естетичне виховання: місце, роль, зміст, шляхи, засоби і форми. Фізичне виховання: суть, напрями, засоби, форми. Здоров'я людини – запорука її життєвого успіху.

Основні поняття теми: розумове виховання, мислення, діалектичне мислення, логічне мислення, абстрактне мислення, узагальнююче мислення, категоріальне мислення, теоретичне мислення, індуктивне мислення, дедуктивне мислення, алгоритмічне мислення, технічне мислення, репродуктивне мислення, продуктивне мислення, системне мислення, науковий світогляд, погляди, переконавання, моральне виховання, мораль, моральність, моральна свідомість, моральні переконавання, моральні почуття, моральні звички, моральна

спрямованість, етика, абсолютно вічні цінності, національні цінності, громадянські цінності, сімейні цінності, національна свідомість, етнічне самоусвідомлення, національно-політичне самоусвідомлення, громадсько-державне самоусвідомлення, менталітет, патріотичне виховання, інтернаціональне виховання, статеве виховання, екологічне трудове виховання, навчальна праця, трудове навчання, суспільно корисна праця, економічне виховання, економічне мислення, потреба, духовність, професійна орієнтація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація, естетичне виховання, естетична свідомість, естетичне почуття, естетичний смак, естетичний ідеал, естетика поведінки, фізичне виховання.

Методи виховання

Поняття методу, прийому і засобу виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика основних груп методів виховання. Педагогічні умови використання методів виховання.

Основні поняття теми: метод виховання, прийом виховання, засіб виховання, методи формування свідомості і переконань, методи організації діяльності і формування поведінки, методи стимулювання поведінки і діяльності.

Рекомендована література

1. Стеблецький А.Л., Козир М.В. Загальна педагогіка. Електронний навчальний курс для студентів освітніх програм Мова і література (іспанська). – Режим доступу: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21110>
2. Стеблецький А.Л., Козир М.В. Загальна педагогіка. Електронний навчальний курс для студентів освітніх програм Мова і література (французька). – Режим доступу: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21106>
3. Стеблецький А.Л., Козир М.В. Загальна педагогіка. Електронний навчальний курс для студентів освітніх програм Мова і література (італійська). – Режим доступу: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21109>
4. Закон України «Про загальну середню освіту» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
5. Закон України «Про позашкільні навчально-виховні заклади» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
6. Закон України «Про вищу освіту» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Предмет і завдання методики навчання української мови

Методика як теорія навчання української мови та її завдання.

Методика навчання української мови як наука й навчальна дисципліна.

Зв'язок методики з іншими науками: лінгвістикою, психологією, психолінгвістикою, педагогікою, логікою.

Методи дослідження в методиці навчання української мови.

Мета навчання української мови.

Засоби навчання української мови та їх класифікація.

Основні поняття теми: методика навчання, навчання, методи навчання, засоби навчання, предмет і завдання дисципліни.

Загально-теоретичні основи методики навчання української мови

Генеza розвитку методики навчання української мови.

Лінгводидактичні стратегії навчання української мови на сучасному етапі.

Чинні програми з української мови для закладів середньої освіти, її структура і зміст.

Чинні підручники з української мови для 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Принципи навчання української мови: загальнодидактичні, методичні та специфічні.

Методи та прийоми навчання української мови.

Система вправ і завдань для формування навичок і вмінь мовлення та грамотного письма.

Основні поняття теми: програми, підручники з української мови, принципи, методи та прийоми навчання, система вправ.

Формування українськомовної комунікативної компетенції.

Формування лексичної та фразеологічної компетентності.

Сутність поняття «лексична і фразеологічна компетенція» та її складники.

Формування фонетичної та орфоепічної компетентності.

Формування граматичної компетентності.

Формування синтаксичної компетентності.

Формування стилістичної компетентності.

Вправи для формування фахових компетентностей.

Основні поняття теми: лексична, фразеологічна, фонетична, орфоепічна, граматична, синтаксична, стилістична компетентність.

Сучасний урок української мови.

Урок як основна форма освітнього процесу.

Вимоги до сучасного уроку української мови.

Навчальна, розвивальна і виховна мета уроку української мови.

Класифікація уроків української мови.

Структурні компоненти уроків різних типів.

Форми проведення нетрадиційних уроків.

Тематичні уроки.

Планування уроків та підготовка до них.

Основні поняття теми: сучасний урок української мови, структурні компоненти уроків різних типів.

Методика навчання фонетики, орфоєпії, графіки, лексикології й фразеології.

Аналіз змісту розділу «Фонетика» в чинних програмах і підручниках з української мови.

Принципи навчання фонетики, орфоєпії, графіки у шкільному курсі мови.

Методи, прийоми, засоби навчання.

Система вправ і завдань.

Труднощі у формуванні фонетичних та орфоєпічних умінь учнів та шляхи їх подолання.

Мета і завдання навчання лексики і фразеології у шкільному курсі мови.

Зміст шкільного курсу лексикології та фразеології.

Методи, прийоми, засоби навчання лексики та фразеології.

Система тренувальних вправ.

Труднощі у засвоєнні лексики та фразеології.

Основні поняття теми: методика навчання фонетики, орфоєпії, графіки, лексикології й фразеології.

Методика викладання граматики.

Наукові засади вивчення граматики у школі.

Зміст і завдання шкільного курсу граматики.

Особливості вивчення морфології.

Принципи навчання морфології.

Методи і прийоми навчання морфології.

Система вправ з морфології.

Труднощі у засвоєнні учнями явищ з морфології.

Методика вивчення синтаксису.

Зміст і завдання вивчення синтаксису у школі.

Основні принципи вивчення синтаксису.

Методи, прийоми, засоби навчання синтаксису.

Система вправ.

Труднощі в оволодінні учнями синтаксичною системою мови та шляхи їх подолання.

Основні поняття теми: методика навчання самостійних частин мови, методика навчання службових частин мови, методика навчання синтаксису.

Методика формування орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів

Навчання орфографії та пунктуації як методична проблема.

Місце орфографії та пунктуації у змісті мовної освіти.

Зв'язок орфографії з іншими розділами мовознавства.

Особливості формування правописних умінь і навичок учнів.

Зв'язок пунктуації з синтаксисом та виразним читанням.

Принципи, прийоми та засоби формування пунктуаційних умінь і навичок.

Основні поняття теми: методика формування орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів, зв'язок орфографії і пунктуації з іншими розділами шкільного мовознавства.

Рекомендована література

1. Голуб Н.Б, Горошкіна О.М. Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І., Попова Л.О. Методи навчання української мови учнів гімназії та ліцею : монографія. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 230 с.

2. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. No 898. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>.

3. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали. За заг. ред. О.М.Топузова; укл. М.В.Головко. Київ : Педагогічна думка, 2021.192 с.

4. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с.

5. Кучерук О. А., Башманівська Л. А., Шурхно Н. Ф. Сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів ліцеїв: лінгводидактичний аспект. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи, [S.l.], п. 60, 2023. р. 215-228. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/13561>.

doi:<https://doi.org/10.34142/2312-1548.2023.60.16>

6. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія. За заг. ред. І. Д. Пасічника. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 268 с.

7. Омельчук С.П. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Методика навчання української літератури. Особливості вивчення літератури як виду мистецтва. Об'єкт і предмет методики. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження методики викладання української літератури. Проблеми літературної освіти у школі. Методологічні засади викладання української літератури. Поняття "української література" і "світова література".

Законодавча база, яка регулює процес викладання української літератури в українській школі. Статус предмету "Світова література" в середніх навчальних закладах України різних типів. Причини їх впровадження. Історія становлення предмета у школі. Специфіка викладання української літератури в різних типах середніх загальноосвітніх закладів України. Мета і завдання шкільного курсу

української літератури у контексті Національної доктрини розвитку освіти в Україні XXI ст.

Сукупність наук, які виконують роль підвалин дисципліни "Методика викладання української літератури в школі". Зв'язок методики з суміжними науками. Роль практики навчання української літератури у розвитку методичної науки та інноваційного оновлення літературної освіти.

Української література в школі як засіб глобалізації та лібералізації української освіти і перебудови її на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки, шлях до формування нерепресивної свідомості і нонконформізму.

Основні поняття теми: література як вид мистецтва, літературознавство, об'єкт наукового дослідження, предмет наукового дослідження, методи наукового дослідження, теорія методики, історія методики, педагогічна практика, методологія, статус предмета, націоналізація освіти, суміжні науки, законодавчі і нормативні документи.

Етапи літературної освіти учнів. Літературний розвиток читача-учня основної та старшої школи. Специфіка уроків літератури. Концепція вивчення курсу української літератури в школі. Структура змісту та принципи побудови навчально-методичного комплексу.

Взаємозв'язане вивчення курсів української та української літератури. Процес паралельного формування знань з літератури, читацьких умінь та якостей учнів, розвитку читацької компетентності.

Літературне читання на уроках в основній школі. Зміст, мета і завдання курсу. Організація матеріалу: комплексний характер, жанрово-тематичний та історико-хронологічний принципи.

Короткий систематичний курс літератури в старшій школі як новий етап літературної освіти. Зміст і організація матеріалу. Елементарна історико-літературна основа курсу. Хронологічний принцип розташування матеріалу. Текстуальне вивчення програмових творів. Взаємозв'язок монографічних та оглядових тем.

Специфіка процесу формування читацької компетентності на кожному етапі літературної освіти. Критерії до визначення рівня сформованості читацьких умінь та навичок.

Основні напрями діяльності учителя-словесника та їхня характеристика: дослідницька, конструкторська, організаторська, комунікативна.

Основні поняття теми: прилучення до читання, системне читання, творчо-критичне читання, проблемно-тематичний принцип, жанровий принцип, історико-літературний принцип, жанрово-родовий принцип, мультикультурний принцип.

Планування та організація праці вчителя-словесника. Типи і структура уроків української літератури. Види планів у роботі учителя словесника: календарні, тематичні, календарно-тематичні, поурочні. Їх структура. Мета планування роботи із української літератури. Основні принципи навчання предмета та їх відображення у планах роботи.

Специфіка уроків української літератури та її вплив на переосмислення всіх складових уроку. Стала і неусталена структура уроку. Загальнопедагогічні та специфічні вимоги до структури уроку літератури. Реалізація міжпредметних, міжлітературних та міжмистецьких зв'язків.

Плани і плани-конспекти уроків. Наукові вимоги до їх структури. Проблема традиційних та нестандартних уроків. Типологія уроків літератури.

Основні поняття теми: види планів, календарні, тематичні, календарно-тематичні, поурочні плани, план-конспект уроку, етапи підготовки до уроку.

Методи, прийоми і види робіт з літератури. Форми організації навчальної діяльності учнів з літератури. Наукові класифікації методів навчання. Специфіка методів навчання української літератури. Види методів. Реалізація методів через адекватні прийоми роботи. Види робіт учнів. Комбінування різних методів, їх взаємозв'язок у практичній діяльності вчителя. Метод творчого читання на всіх етапах літературної освіти як основний специфічний метод вивчення художньої літератури, прийоми реалізації, види робіт. Метод евристичної бесіди, прийоми реалізації, види робіт. Дослідницький метод та специфіка його впровадження у класах з різними рівнями сформованості читацької компетентності, прийоми реалізації, види робіт. Мета і завдання використання репродуктивного методу з різними прийомами та видами робіт.

Принципи вибору методів навчання. Залежність вибору методів і прийомів роботи від конкретної навчально-виховної мети і змісту уроку. Ефективність звернення до прийому зіставлення: фактів української та української літератур, оригіналу і перекладу, різних перекладів, реалій суспільного і культурного життя, менталітету тощо.

Триєдина мета уроків літератури: літературний розвиток, збагачення мовного запасу учнів, формування компетентностей, виховання всебічно розвиненої творчої особистості.

Форми організації навчальної діяльності учнів. Пасивні, активні та інтерактивні форми організації роботи. Традиційні та сучасні форми роботи.

Оптимізація літературної освіти. Засоби навчання. Сучасні технічні та комп'ютерні засоби навчання. Наочність на уроках літератури. Види і типи наочності.

Основні поняття теми: методи роботи, прийоми роботи, види робіт, форми організації навчальної діяльності, засоби навчання, активізація читацької діяльності, проблемність у навчанні.

Етапи вивчення художніх творів української літератури в основній і старшій школі. Історія літератури і проблема навчання літератури в середніх загальноосвітніх навчальних закладах України. Роль історико-літературного контексту у читацькій рецепції. Специфіка використання та принципи добору відомостей з історії української літератури у літературному розвитку учня-читача.

Навчально-виховна роль використання відомостей про життєвий і творчий шлях письменника на уроках літератури в основній і старшій школі. Вимоги програм до знань про авторів виучуваних художніх творів.

Умовність розподілу матеріалу за основними етапами роботи над художнім твором. Урахування етапу літературної освіти, жанрового різновиду твору.

Основні етапи вивчення художнього твору на уроках літератури. Етап підготовки до сприйняття художнього твору та його роль у формуванні читацьких потреб і інтересів. Основні види вступних занять в основній і старшій школі. Ускладнення видів і змісту роботи в старшій школі. Основні прийоми роботи.

Специфіка організації етапу читання твору. Вимоги до читання учителя і учнів. Ефективні методи, прийоми і види робіт. Значення повторного читання, його функції на етапі пояснювального читання. Робота над словом у процесі читання.

Роль і зміст етапу підготовки до аналізу. Роль бесід відтворювального характеру, переказів, складання різних видів планів (простого і складного; цитатного; плану оповіді, опису, діалогу, авторської характеристики героя; ідейно-тематичного; сюжетно-композиційного тощо). Вимоги до усних відповідей. Цитування як форма роботи над текстом.

Шкільний аналіз художнього твору. Принципи та шляхи аналізу. Етап підсумків аналізу. Види творчих робіт учнів з літератури. Поняття аналізу та інтерпретації художнього твору.

Основні поняття теми: підготовка до сприйняття художнього твору, читання твору, словникова роботи, види планів, підготовка до аналізу, аналіз твору, підсумки аналізу, творчі роботи, інтерпретація.

Питання теорії літератури у шкільному вивченні. Роль теоретико-літературних знань учнів у формуванні навичок аналізу художнього твору. Визначення основного кола понять, передбачених для вивчення в основній школі. Етапи формування поняття.

Урахування теоретико-літературних знань, отриманих на уроках української літератури. Розмежування понять, адекватних в обох літературах і автономних, специфіка методики роботи. Цілеспрямованість словникової роботи: актуалізація у різних видах мовної діяльності учнів термінів і спеціальної лексики, необхідної для витлумачення певних літературних явищ.

Основні поняття теми: літературні явища, теоретико-літературні поняття, теоретико-літературні знання, етапи формування поняття, актуалізація термінів, актуалізація спеціальної лексики.

Вивчення художніх творів української літератури в їхній родовій специфіці. Особливості художніх творів різних родів, видів, жанрів.

Особливості вивчення епічних творів в основній і старшій школі. Робота над текстом прозового твору. Специфіка етапів вивчення прозового твору в основній і старшій школі.

Особливості вивчення ліричних творів в основній і старшій школі. Жанрова своєрідність лірики. Емоційний характер сприйняття лірики. Загальні та специфічні етапи вивчення ліричного твору в основній і старшій школі. Методичні шляхи залучення учнів до процесу співпереживання. Особливості роботи над мовними зображувальними засобами ліричного твору.

Особливості вивчення драматичних творів. Жанрова своєрідність драми. Знайомство учнів із особливостями драми. Загальні та специфічні етапи вивчення драматичного твору в основній і старшій школі. Особлива роль наочності. Інсценування і написання сценарію за драматичним твором як ефективні прийоми роботи. Розвиток творчого мислення учнів у процесі вивчення драматичних художніх творів. Творчі постановки. Опрацювання драматичних творів в урочній та позаурочній роботі.

Основні поняття теми: епічні, ліричні, драматичні твори, ознаки родів літератури, жанрові різновиди, особливості творів різних родів, загальні та специфічні етапи вивчення художнього твору, емоційно-образна своєрідність, інсценування, написання сценарію.

Вивчення біографії письменника в курсі літературної освіти. Навчально-виховна роль вивчення життєвого і творчого шляху письменника на різних етапах літературної освіти учнів. Програмові вимоги до знань учнів про автора виучуваного твору.

Своєрідність вивчення біографічних відомостей про письменника в основній школі (біографічна довідка). Зміст, форми і методи вивчення біографії письменника в середніх класах, компоненти знань про життєвий і творчий шлях письменника.

Монографічна тема в старших класах - вивчення життєвого і творчого шляху митця. Загальна характеристика найбільш значущих творів і текстуальне вивчення програмових творів. Особистість митця. Виховний аспект вивчення біографії. Принципи відбору біографічного матеріалу. Взаємозв'язок методів засвоєння учнями знань про творців української літератури, ефективні форми роботи. Джерела знань про відомих представників літературного процесу, використання документальних матеріалів.

Основні поняття теми: монографічна тема, життєвий і творчий шлях письменника, біографічна довідка, слово про письменника, розповідь про письменника, джерела біографічного матеріалу.

Розвиток усного і писемного зв'язного мовлення учнів у системі літературної освіти. Збагачення і розвиток мислення і мовлення учнів як методична проблема і обов'язковий елемент кожного уроку літератури.

Значення словникової роботи у вивченні української літератури на всіх етапах опрацювання програмової теми та у розвитку зв'язного усного та писемного мовлення учнів.

Критерії визначення рівня розвитку усного мовлення: змістовність, логічна упорядкованість, виразність, правильність на всіх мовних рівнях, розвиток механізму самоконтролю. Мовлення монологічне і діалогічне.

Творча спрямованість усіх видів робіт щодо мовної діяльності учнів. Види усного мовлення учнів у різних ситуаціях.

Зв'язок між усними та письмовими видами робіт; їх наступність, поступове ускладнення.

Роль письмових робіт у закріпленні знань, формуванні вмінь та навичок зв'язного мовлення. Навчальні і контрольні роботи. Види письмових робіт в основній школі. Вивчення напам'ять. Диктант із творчим завданням як засіб підготовки учнів до роботи над переказом. Види переказів. Вимоги до текстів переказів. Робота над планом, опорними словами і конструкціями. Усний і письмовий переказ тексту.

Основні види письмових робіт для учнів старшої школи. Твір як основний вид письмової роботи в старших класах. Твори навчальні і контрольні, класні і домашні, на літературні і вільні теми. Методика навчання написанню творів, теорія творів, формулювання теми і визначення жанру, план і логіка викладу матеріалу.

Критерії оцінювання різних видів творчих робіт. Аналіз творчих робіт. Рецензія учителя і взаємне рецензування робіт учнями.

Навчання конспектуванню, реферуванню, складанню тез, анотацій, відгуків, рецензій тощо.

Основні поняття теми: збагачення мовлення, розвиток мислення, мовлення монологічне і діалогічне, види усного мовлення, види письмових робіт, творчі роботи, навчальні твори, контрольні твори, рецензування, конспектування, реферування, складання тез, складання анотацій, складання відгуків.

Позакласна робота з літератури. Навчально-виховні завдання позакласної роботи з літератури. Рекомендації до організації позакласного читання. Взаємозв'язаний характер класного і позакласного читання. Роль роботи у розвитку читацької компетентності учнів. Принципи організації позакласної роботи. Зміст роботи з позакласного читання. Принципи вибору творів для позакласного читання.

Етапи здійснення позакласної роботи із української літератури. Вивчення читацьких потреб і інтересів як перший етап позакласної роботи. Ефективні форми організації позакласного читання. Основні види робіт учнів.

Шкільна і класна бібліотека. Керівництво позакласним читанням. Навчання самостійному читанню.

Основні поняття теми: позакласне читання, позакласна робота, принципи позакласної роботи, принципи вибору творів, форми організації навчальної діяльності, види робіт, самостійне читання.

Рекомендована література

1. Грицак Н.Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.

2. Куцінко О. Г. Особливості викладання зарубіжної літератури в школі Харків : Основа, 2018. 94 с. (Зарубіжна література в школі; вип. 1).
3. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
4. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ: Міленіум, 2002. 320 с.
5. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
6. Башманівська Л. А., Усатий А. В. Методика навчання української та зарубіжної літератур у закладах освіти: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 66 с.